

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celipoli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 13.

V Ljubljani, 1. julija 1875.

Tečaj XV.

Jezik (govor) učiteljev.

Skušnje kažejo, da učitelj z učili, dasiravno že bolj zastarelimi in z učilnimi pomočki, dostikrat zelo pomankljivimi, čestokrat več doseže, kakor bi se tega sploh nadejali. A tisti, ki se čudi temu, kar je videl in slišal, vendar ni še videl vsega, večkrat komaj en del vsega; kajti on vidi le napredek učencev, a ne vidi tega, koliko so se učencem dušne moči razvile, niti tega ne, kaj so postali otroci pod učiteljevim vodstvom, ko bi to videl, bi se še bolj čudil. Skrivnost dobrega podučevanja ima svojo težišče v spretnosti učiteljevi, v njegovi osebnosti. Krivo sodi učiteljevo delavnost tisti, ki se ozira le na to, kar kdo zna in ve, česa se je učil in v čem se je vadil, ali po katerem učilu se je podučevalo. Učitelj ni kakti stroj, kateri bi storil, kar napis pove; on je živo duševno bitje, jedru in načinu podučevanja naj daruje ves vpliv svoje osebnosti. Njegovo zunanost in notranost: glas, jezik, oko, uho; ljubezen in pogum, individualnost: ostrost ali miloba, zbranost ali raztresenost duha, mirnost in preišljenost, stanovitnost ali omahljivost vse to učitelja vedno spremlja, ter vpljiva na njegovo delovanje v šoli. Kako različen je vtis, kateri nam prizadeva človek, omikan po umu in sercu, od surovega in ošabnega. Na eni strani dobrodelni vtis blagega in zanesljivega značaja, na drugi strani pa robata nerodnost, slabo skrita sebičnost, oholo polovičarstvo. Ako vsakdo živo čuti vpliv teh lastnosti, koliko bolj še rahločutna in nežna mladost. Mož, kateremu je dolžnost, da dan na dan neskušeno mladost varuje in vodi, izreja in podučuje, k pridnosti in delavnosti priganja, ji zakone stavi, jo hvali ali graja, je mladini ali pri-

jeten, ljub, ali neprijeten in zopern. To pa manj zavisi od poduka kakor od obnašanja nasproti mladini, katero podučuje. Posebno se pa to razodeva v govoru učitelja. Govor ali jezik je, ki razodeva in obelodani ne le misli, ampak tudi druge posebnosti duha; po razgovoru postane reč bolj jasna ali pa tudi bolj zmedena, ž njim se zbudi ali veselje do reči ali zatare; z govorom se poslušavcu duh okrepi ali utruji. Z jezikom si more učitelj serca svojih otrok nakloniti ali odkloniti, spoštovanje pridobiti ali zgubiti. Zatoraj je neobhodno potrebuo, da si učitelj na moč prizadeva, da je njegov jezik ali govor vedno jasen, čist, resničen in buden. Dasiravno z jasnostjo, ali čistobo, ki pa se ima ozirati ne le na posamezne izraze, ampak tudi na obliko in na zverstenje posameznih delov, — ni vse opravljeno, je vendar ta lastnost prva, ako hoče učitelj, da ga otroci razumo. Ako bi pa ne imel učitelj drugega pred očmi, kakor le čistost in jasnost v govoru, bi postalo njegovo podučevanje vendar le preplitvo, on bi se prepričal, da se z jezikom manje olikanim, ki pa je bogat v mislih in podobah več doseže, kakor z gladkim pa poveršnim besedovanjem. Nasproti jasnosti je pa nerazumljivost govora v posameznih besedah, v zvezi in v stavkih, v primerjavi. — Jaznost v govoru se pa ne da naučiti iz knjig, ampak se pridobiva le po mnogem trudu, po skušnji, po občevanju z mladino. (Naučimo se tudi tega, ako druge poslušamo. Kar dobrega slišimo, to posnemamo, kar nam pa ne dopada, tega se varujemo. Iz tega namena je predpisana nastopnim učiteljem dvoletna praksa, iz tega namena so tudi nekdanj učitelji hodili po javnih preskušnjah poslušat svoje tovariše. Vr.) Prevelika gorečnost, spoznati temeljito posebnost otročjega mišljenja ali otroško individualnost, da bi se po nji govor vravnal, zapelje tudi marsikaterega učitelja in stori, da je njegov govor nepopolen. Ne kaže kar pootročiti se, da bi si s tem otroke pridobili in bi nas lože razumeli. Prizadevajmo si posneti otrokovo mišljenje sami iz sebe ali iz stvari same, katero razjasnujemo, to je bolje, kakor učiti se iz knjige ali iz kakega učilnega poskusa. Teorija ne more podajati stvar v tisti obliki, v kateri se ima v šoli obdelovati. Praktičen učitelj stvar tako pove, kakor jo otrok naj lože zapopade, in vsak nauk po potrebah svoje šole prestroji. To pa uči vsakdanja skušnja in lastni trud.

Jasnosti govora nasprotuje tudi zmešnjava in nerednost. Ta pa prihaja iz dveh virov. Nekteri imajo slabo navado, da vsako novost, katero so morda le na pol razumeli, takoj svojim šolarjem predavajo. Drugič pa nekteri okinčajo stvar z nerazumljenimi ali s takimi izrazi, ktere razumó le bolj učeni. To prinaša množino izrazov, ktera pa otroka le še bolj zmeša. Duh otroški zahteva reda in vverstenja od lahkega do težkega, od posameznega do zloženega in skupnega. Za to se pa ne sme preskočiti ni jedna stopinja, niti ne gre podučevati, kar se ni že popred

pripravljalo, vsakemu podučevanju se mora postaviti temelj, na kateri se naprej dela in stavi. Potrebno je tedaj, da ima učitelj reč, katero obdeluje popolnoma v svoji oblasti. Vselej se moramo previdno ogibati vsega, kar ne vodi k cilju, ali kar vtegne biti učencem pretežavno in neznano. Kdor bi pa mislil, da je z otroci lahko občevati, ta je pa gotovo v zmoti. Vsaj skušnje pričajo, da je že stvar dosti težavna, da se obderže otroci v miru in pazljivosti, ko poslušajo povest ali basen, koliko teže je to pri bolj resnobnih rečeh.

Čistosti in jasnosti govora prištevamo tudi določnost. Ta pa se razodeva v prosti, natanko določeni obliki, na katero se mora gojitelj posebno ozirati. Ako ne ukazuje in ne veleva učitelj v prosti, na tanko določeni besedi, naj nikar ne pričakuje, da bi se zgodilo, kar je ukazov. Vsaka obširnost in nedoločnost, vsaka preobilnost v izrazih je škodljiva, kakor tudi ona nedoslednost, ktera danes prepoveduje, kar je včeraj ukazala. Nekteri ali nektele se radi v tem pregreše, da za vsako reč in vsak posebni slučaj dajo tudi posebne zakone; otroci potem ne vedo, kaj bi opustili, zakonik se potem tako naraste, da se ga gotovo le mali del spolnuje. Da pa določnost v tem obziru zahteva veliko miru, hladnokervnosti in modrosti, ki pa izvira iz premišljenosti in veljavnosti učiteljeve, tega mi ni treba dokazovati.

Resničnost je druga bistvena lastnost, ktera se ne sme pogrešati pri učiteljevem govoru. Laž pa je, kar ni dejansko in resnično. Neresničnost pri podučevanju in izreji ne izvira vselej iz slabega namena, da bi namreč učitelj hotel koga slepiti, dostikrat, rekli bi, naj večkrat, je lenoba in nevednost temu kriva, a morda tudi ošabnost, nepaznost ali preživa domišljija. Kdor hoče resnico do dobrega spoznati, mora se za to truditi in jo globoko premišljevati. — Lahko se reče, za pervence v ljudski šoli ni treba velike učenosti, a to je le po eni strani resnično; žilo dobiti v rudniku to je prva in poglobitna reč, drugo se že po tem spelje; tako je tudi veliko majhnih, na videz sicer lahkih in prostih reči, pa je vendar mogoče, da so ravno te male reči vsled ustnega izročila in prekladanja iz knjige v knjigo zgubile svojo prsto in pošteno obliko, kakor veliko rabljeni denar. Ako učitelj take reči, katere so izvorniku le podobne, za resnične ima in dalje razširja, trosi neresničnost. Lahko pa tudi, da se pomota prestavlja iz knjige v knjige. — Zato je potrebno, da učitelj sam išče, zbira, opazuje in premišljuje, potem bode pa tudi to, kar je našel, lahko podal učencem v naj bolj priprosti in naravni obliki. (V drugem berilu v 97. ber. vaj. na 149. str. je povedano od velbljoda, da v njegovem petem želodcu, vodnjaku, voda ostane zmirom čista in hladna, drugod pa se bere, da je to le bosa! Vr.) To pa bode stvar tako oživelo in učverstilo, da se kaj tacega drugej zastonj išče. Sicer vtegne biti to, kar učitelj vsled svoje prizadevnosti po tej poti

najde, le mala reč, ali je pa zdravo jedro brez grenke lupine. Kar potlej učitelj pridene, da stvar okinja, je vse njegova lastnina, in ker stvar na sebi nima nič ptujega, ga bodo učenci hitro razumeli in si jo kmalo prisvojili. Mladost je za pravo in resnično kaj občutna, a zoperne so ji neresnične poteze, barve in oblike. Čut, ki še ni popačen, nikdar dolgo ne voli niti ne premišljuje med resnico in lažjo. (Dalje prih.)

Prirodopisje.

(Konec.)

Pri nazorovanji naravskih teles, katerih deli in znaki se opisujejo, ne bodimo preveč obširni. To, kar otroci vsaki dan pred saboj vidijo, ne popisujemo preveč na drobno. Nepotrebno je sploh vse, kar ni neogibljivo potrebno v to, da se naravsko telo spozna in od drugih loči. Dobro bi bilo, da bi vsaka šola imela zbirko preustrojenih žival, rastlinjak in nekaj rudnin; želeti bi bilo tudi, da bi rastline in rudnine otroci sami nabirali, da bi pa žival lovili in morili, ter prestrojevali, menda ne kaže, bolje je, ako učenik sam to stori. 3. Nekateri pravijo, da ne gre pri prirodopisju posebno povdarjati korist ali škodljivost telesniu v treh kraljestvih narave, ker to nareja človeka sebičnega in samopridnega. Zoper to bi se dalo reči, a) da sebičnost ne izvira iz poduka v ljudski šoli, b) temu se v okom pride s pravim ravnanjem, ako se tudi povsod na to gleda, kaj je škodljivo, kaj koristno v naravi? Pri tem je pa treba previdno ravnati, tedaj ne razdelujmo vse prirodnine po tem, koliko koristijo, koliko škodujejo, in kedar se pove, da so reči škodljive, n. pr. strupene rastline ali rudninski strupi, ne smemo nikdar opuščati, da bi ne povedali, koliko pa vendar te reči na drugi strani koristijo. Sicer se pa le sploh omeni, da so te reči škodljive, akoravno se sicer na tanko popisujejo, in se tudi pove, kako se v obertnji rabijo, n. pr. arsenik i. dr. 4. Vpraša se, ali se imajo pripovedovati povesti iz živalskega življenja; eni pravijo, da, drugi, ne! Mislimo pa, da je ravno tako dobro, vpletati v prirodopisje povesti, kakor se vpletajo basni in pravljice v drugi poduk; ker povesti so za to, da označijo reč prav razumljivo; sicer je tudi tukaj treba prave mere, vse čudovito opuščajmo in iz živali ne narejajmo ljudi! Take povesti, katere razjasnujejo živalske nagone in pripomorejo, da se živalim prizanaša, so zmirom koristne, oživljajo poduk, podučujejo in razveseljujejo učenca. 5. Pravilo, da se postopa od bližnjega, znanega in lahkega do daljnega, neznanega in težkega, da se tvarina odbere in vredi sploh po tem, koliko učenec zna, to se je že omenilo. 6. Naj več težave prizadene rastlinstvo. Deržimo se teh vodil: a) Ne obdelujmo jih mnogo na enkrat, da se učenci ne zbegajo; jedna sama rastlina v